

זכרון עולם

האשה החשובה ודופת צדקה וחסד

מרת ורדה שניצר

ע"ה

ב"ר מאיר ז"ל

תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

איש חי רב פעלים דודף צדקה וחסד

משה שניצר

ז"ל

ב"ר מנחם מנדל ז"ל

תנצב"ה

בית המדרש דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה"

ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש למגידי שיעור "דף היומי"

חזק סוכה 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-6160657

בס"ד, ד' תשרי תשע"א

מסכת עבודה זרה כ"ט-ל"ה

גלין מס' 590

י"ו ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

שיניים תותבות וקוצבי לב

שיני הזהב בגטו קובנא

חתימה על טופס לפני הניתוח

גזרות ותקנות חז"ל ומה שביניהן

מאימתי החלו חז"ל לתקן ולגזור?

השבוע בגלין

חותמות על מוצרי מזון

מוצרים שערכם ירד זקוקים לחותמת?

סוגי החותמות והזיפופים לדורותיהם

התהליך ייצור הגבינה והשלכותיו על גבינות של נכרים

מותר לאכול "גבינת עכו"ם"?

יין מפוסטר - התהליך והשלכותיו ההלכתיות

דבר העורר

7 צלחות

טרקלין ביתו המפואר לא גילה מאומה על עברו. הוא הסיר את משקפי הזהב מעל אפו, כדרך שהוא נוהג בעת שהוא שקוע במחשבות, והרהר בשתיקה. אותה עת ישב מולו תלמיד חכם חשוב, והמתין בשקיקה למוצא פיו.

פעמים רבות פקד תלמיד חכם זה את ביתו של הנדיב, ובכל פעם השתאה מחדש לנוכח גילויי הנדיבות המופלאים ששפעו ממנו. תמיד, בלא היסוסים או מחשבות רבות, כאשר שמע כי יש צורך בגיוס כספים למטרת לימוד תורה, היה מהנה בסכום הגון את היד המושטת אליו.

"היכן התחנכת, אדוני? מי היה אביך?", שאלו האורח באותו יום. "נדיבותך לצרכי לימוד התורה מופלאה היא. בטוח אני כי יש דברים בגו. אנא, חשוף אותם בפני". בתגובה ספר הנדיב את המעשה המופלא הבא.

"שאלת מי היה אבי, ומי חונך אותי. ובכן, את אבי זכרוננו לברכה, איני זוכר. בעודי עולל רך פרחו נשמתי למרומים, ונותרתי אני לבדי עם אמי האלמנה. בדחילו וברחימו גידלתני אמי בעיירה שכוחה, אי שם בפלך ווילנא. בהגיעי לגיל שלש עשרה התגברה אימי על רגשותיה האימהיים ושלחתני ללמוד בשיבה בוולנא. "לך לך, בני מחמד עיני, ושקוד על דלתות התורה", נפרדה ממני בגרון שנוק מבכי. נער צעיר, יתום, בודד, ללא קרוב, מודע או גואל הייתי, כאשר פסעתי לראשונה על מפתן בית המדרש, כשגמרא בלויי ביד, התיישבתי על מקום פנוי והתחלתי ללמוד.

כעבור מספר שעות חשתי ברעב. הצידה שהעניקה לי אימי לדרך אזלה במהלך נדודי לוילנא, אך בושתי וגם נכלמתי לברר אצל יושבי בית המדרש היכן אפשר להשיג דבר מאכל. המשכתי ללמוד. השמש אספה זה מכבר את קרניה מווילנא העיר, ובטני קרקרה. בפנים סמוקות פניתי לבחור בעל פנים מאירות, "היכן אוכלים הבחורים?" שאלתיו. הלה הישיר מבט תמה, כלום אינך יודע? אוכלים "טעג".

להווי התברר לי, כי הישיבה אינה מעמידה חדר אוכל לרשות הבחורים, ואף לא אוכל ללא חדר. באותם הימים נהגו בעלי הבתים לנדב מפת לחמם כדי להאכיל בן ישיבה. "טעג" קרא לו זה, "מיים". ביום ראשון בשבוע, פלוני אוכל בבית אלמוני. ביום שני הוא אוכל בבית אחר, וכן הלאה.

בלווי חברי החדש, שלמדני פרק בארחות חייו של בחור ישיבה, פנית אל האחראי על שיבוץ ה"טעג". הלה הציץ בפנקסו והגיב: "כתובת אחת בלבד נותרה פנויה הערב. אשה אלמנה, עניה מרודה, המתגוררת בסמוך לבית המדרש, ולה ששה יתומים, ומכל מקום שמחה היא לארח בחור ישיבה, להשקותו ולהאכילו. אבקש ממך, הנמיך את קולו, לכל תהליך לבקש תוספת אוכל כלשהו. דע לך כי כל פיזור נוסף שתכניס לפיך, יחסך מפיו של אחד מיתומיה. בתאבון".

בתאבון...

לעילוי נשמת

הר"ר שמואל שמעלקא וסרמן ז"ל

ב"ר יחיאל ז"ל נלב"ע ז' בתשרי תשל"ז

ומרת **חיה העניא וסרמן** ע"ה

ב"ר מנחם מאנעס ז"ל נלב"ע כ"ד באלול תשס"א

תנצב"ה

הנוצח ע"י ידידיו הר"ר **יעקב וינר** ומשפ' שיחיו

דף כט/ב ותמת שם מרים

שיניים תותבות וקוצבי לב

בסוגייתנו מבואר כי המת ותכריכו אסורים בהנאה. הראשונים נחלקו אם הלכה זו נאמרה גם לגבי מת נכרי (עיי' תוס' בבא קמא א/א ד"ה "שהשור" ו"בית יוסף" יו"ד סי' שמ"ט בשם הרשב"א. ראה עוד בספר המפתח בבא קמא שם), ולהלכה נפסק כי דין זה גם נאמר לגבי מת נכרי ("שולחן ערוך" יו"ד סי' שמ"ט).

מלבד איסור התורה להשתמש במת ובתכריכו וליהנות מהם, גזרו חז"ל כי גם חפצי נוי הקשורים לגופו, כגון, פאה נכרית, אסורים בהנאה, שמא המשתמשים בהם יבואו להשתמש במת עצמו ובתכריכו (ש"ך ס"ק ו').

שיני הזהב בגטו קובנא: בדרך כלל הלכה זו אינה באה לידי ביטוי בחיי היום יום - מי הוא זה אשר יבקש ליהנות מן המת או מחפצים המחוברים לגופו. אולם בימי השואה הנוראה, כאשר מפעם לפעם כלואי גיטו קובנא יצאו ממחבואיהם, נגלו מחזות מחרידים לעיניהם: שלדי אדם, גולגולות ועצמות היו זרוקים בהריסות הבתים, אשר הוצתו על ידי הגרמנים ימ"ש. במקום גם נמצאו שינים תותבות עשויות זהב, והגאון רבי אפרים אשרי זצ"ל מפליטי הגיטו, התבקש לחוות את דעתו אם מותרת ההנאה מזהב זה.

שני סוגי שיניים תותבות: רבי אפרים השיב להם (עפ"י הסוגיה בערכך זב/ו "שולחן ערוך" שם סעי' ב'), כי יש להבדיל בין סוגים של שיניים תותבות. יש מהן, הנעשות כציפוי על שן טבעית וקבועות בפה. אלו אסורות בהנאה, שכן, הן נחשבות חלק מגופו של המת. אולם שן תותבת הממלאה את החלל שנוצר בשל נשירתה של שן אחרת, ואינה קבועה בפה, אינה נחשבת כחלק מגוף המת ומותרת בהנאה. הפוסקים גם דנו על אודות מחזור קוצבי לב, אשר עלותם גבוהה. היו רופאים שהציעו להוציא את קוצבי הלב מגופם של נפטרים שהושטל בהם קוצב לב ולהשתילם בחולים אחרים. הגאון רבי יצחק וויס זצ"ל (שו"ת "מנחת יצחק" ח"ז סי' ק"א) פסל את הרעיון, מאחר שקוצבים אלו מחוברים לגוף, וממילא הם אסורים בהנאה ובשימוש כדין הנפטר עצמו [זאת, מלבד איסור ניוול המת].

חתימה על טופס לפני הניתוח: הגאון רבי אליעזר יהודה ולדנברג זצ"ל (שו"ת "ציץ אליעזר" חלק י"ד סי' פ"ג) יעץ, להחתים את המיועדים להשתלה על טופס הכולל הצהרה כי הם מקבלים את קוצב הלב בהשאלה, וכי הם מצווים להפריד את הקוצב מגופם לאחר מותם. זאת, על פי פסקו של ה"שולחן ערוך" (יו"ד שם סעי' ב'), המתיר להשתמש באבזרים המחוברים למת, אם הוא ציווה בטרם מותו שינתקו אותם ממנו לאחר פטירתו [ועיי' שם מש"כ לענין ניוול המת, ובאופן שאין אפשרות להחיתוין].

דף כט/ב לה/א לו/א

גזרות ותקנות חז"ל ומה שביניהן

דפים אלו עוסקים בתקנות חז"ל, בגדרן ובהיקפן. אמרנו "תקנות", אך לאמיתו של דבר, הרמב"ם (בהקדמתו לפירוש המשנה) מחלק את הדינים וההלכות מדרבנן ל"גזרות" ול"תקנות". ה"גזרות" הן אלו אשר נקבעו כסייג לתורה, כגון אלו שסוגייתנו עוסקת בהן: איסור אכילת פת עכו"ם, איסור שתיית יין ושמן של גויים, ועוד. ואילו "תקנות" הן הלכות, מצוות ומנהגים שנתקנו על ידי חז"ל ולא באו כתוספת

לעילוי נשמת

הר"ר שלמה אלי אוסלקה ז"ל

ב"ר שמואל ז"ל נלב"ע ט' בתשרי תשכ"ו

תנצב"ה

הנוצח ע"י הר"ר **שלמה לוי** ומשפ' שיחיו - ת"א

לעילוי נשמת

הר"ר שמואל שמעלקא וסרמן ז"ל

ב"ר יחיאל ז"ל נלב"ע ז' בתשרי תשל"ז

ומרת **חיה העניא וסרמן** ע"ה

ב"ר מנחם מאנעס ז"ל נלב"ע כ"ד באלול תשס"א

תנצב"ה

הנוצח ע"י ידידיו הר"ר **יעקב וינר** ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר שלמה אלי אוסלקה ז"ל

ב"ר שמואל ז"ל נלב"ע ט' בתשרי תשכ"ו

תנצב"ה

הנוצח ע"י הר"ר **שלמה לוי** ומשפ' שיחיו - ת"א

עמוד 1

למצווה מסוימת או לאיסור מסויים, אלא הן נועדו לנהל את חיי האדם על פי הדת היהודית באופן כללי. כגון: "משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענייניו של יום, הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות חג בחג" (מגילה ד/א). תקנות חז"ל בכתובה וכדומה, ומנהג ערבות בהושענא רבא. התורה הקדושה, היא שהעניקה לחכמים את כוחם לגזור ולתקן. בצוותה (ויקרא יח/ל) "ושמרתם את משמרתי" - "עשו משמרת למשמרתי" (יבמות כא/א), קבעה התורה שחכמים יקבעו גדרים וסייגים לשמירת דיני התורה כראוי. כמו כן, דרשו חז"ל (שבת כג/א) כי הפסוק (דברים לב/ז) בא לומר, שחכמים גם רשאים לתקן מצוות ואיסורים שאינם באים כסייג למצוות התורה, כגון, חנוכה וכדומה. ההבדל בין "גזרות" ל"תקנות" בא לידי ביטוי בדברי בעל "תוספות יום טוב" (סוטה פ"ד משנה ג) שכתב, כי "גזרות" חמורות מן ה"תקנות", משום שתפקידן לשמר את מצוות התורה. דוגמה לכך אפשר למצוא בהלכות סוטה, בהן נאמר כי מי סוטה אינם בודקים אשה שבעלה חטא, כמאמר הפסוק (במדבר ה/לא) "ונקה האיש מעון", ואף אם הוא עבר על גזרה מדרבנן, הרי הוא נחשב חוטא. אולם, אם הבעל עבר על **תקנה** מדרבנן, אין הוא נחשב כחוטא לענין זה, אף שכמובן, כל העובר על דברי חכמים, בין על גזרותיהם ובין על תקנותיהם, עובר על (דברים יז/יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (רמב"ם בהקדמה ל"יד החזקה").

מאימתי החלו חז"ל לתקן ולגזור? כאמור, תקנות רבות כבר מיוחסות למשה רבינו ע"ה! מהן: לשאול ולדרוש בהלכות חג בחג, נוסח הברכה הראשונה של ברכת המזון, שבעת ימי המשתה, שבעת ימי אבלות (ירושלמי ריש כתובות), ועוד. למען האמת, התקנות אף קדמו למתן תורה! כידוע (ברכות כו/ב), האבות תקנו את תפילות שחרית, מנחה וערבית, ובסוגייתנו (לו/ב) אנו למדים, כי בית דינו של שם גזרו שלא לישא "קדשה", ומשום כך רצו לשרוף את תמר. אולם, למרות זאת, אין חיוב לציית לתקנות אלו שקדמו למתן תורה, לולא שחז"ל חזרו ותקנו (מהר"צ חיות ברכות כו/ב). המעניין בכך הוא **שיטתן דין דרבנן המוזכר בתורה**, שהרי, כאמור, התקנות קדמו למתן תורה. משום כך אף שמצאנו בתורה שהתייחסו לתקנת בית דינו של שם, או לתקנותיו של משה (ראה מגילה לב/א) - מכל מקום אין להן תוקף של "דברי תורה" אלא של "דברי סופרים" (עיי' רמב"ן בהשגותיו לס' המצוות, שורש שני, ד"ה "וכן מה שכתב הרב בעיקר הראשון" וע"ע בב"ח סי' תרפ"ה ובברכי"א ו"ח סי' קל"ז). מן המשא ומתן בתלמוד על תקנות חז"ל וגזירותיהם אנו למדים, כי הם הקדישו זמן רב וחשיבה מעמיקה, עד שקבעו תקנה או גזירה מסויימת. מעניין לציין, את דברי הנשר הגדול, הרמב"ם (ספר המצוות שורש א'), כי גזירות חכמים ותקנותיהם עולות "לאלפים רבים!"

דף ל/א יין מבושל אין בו משום יין נסך

יין מפוסטר - התהליך והשלכותיו ההלכתיות

כידוע, יין נסך, היינו: יין שניסכוהו עובדי אלילים לעבודה זרה, אסור בהנאה מן התורה. גם "סתם יינם" של גויים, וכן יין של יהודי שנגע בו נכרי, מכונה בשם "יין נסך", אף על פי שלא ניסכוהו לעבודה זרה [לגבי איסור ההנאה ממנו, נפרט אי"ה בשבועות הבאים]. עם זאת מבואר בסוגייתנו, כי יין מבושל אינו נאסר במגע ידו של נכרי, ובטעם הדבר נחלקו ראשונים. יש הסוברים, כי בישול היין פוגם אותו, ומאחר שאין הוא יין משובח, שוב אין מנסכים אותו לעבודה זרה, ועל יין מעין זה לא גזרו חז"ל (מאירי כט/ב) וכן משמעות הרמב"ם הל' מאכלות אסורות פרק י"א ה"ט). לדעת ראשונים אחרים, חז"ל לא גזרו את תקנתם על יינות שאינם שכיחים, ובכלל זה יין מבושל שאינו שכיח מאחר שכאמור, טעמו נפגם (רא"ש פ"ב סי' י"ב, ברמב"ן לו/ב).

בימינו נוהגים היקבים לפסטר את היין כדי למנוע את תסיסתו ולאפשר את שמירתו לאורך ימים. הפסטר נעשה על ידי חימומו בתוך מערכת צינורות אטומה, עד הגיעו לחום של כשבעים מעלות צלסיוס. נוכח התפתחות זו בתהליך ייצור היין, נדרשו הפוסקים לחוות את דעתם, אם יין מחומם זה נחשב כיון מבושל אשר אינו נאסר במגע של נכרי.

ובכן, לכאורה הדעת נותנת (עיי' שו"ת "מנחת שלמה" ח"א סי' כ"ה), כי אין להחשיב יין מפוסטר כיון מבושל, שכן, בישול היין גורם לאידוי של חלק מן הכהל ועקב כך לפגימת טעמו של היין, מה שאין כן ביין מפוסטר, אשר מלבד מומחים של ממש לענייני יין, אדם מן השורה אינו מרגיש בכך שהיין פוסטר. מאחר שטעמו של יין מפוסטר נותר כמות שהיה טרם חימומו, אין, איפוא, להתייחס אליו כאל יין מבושל, ובפרט שהרי בימינו יין מפוסטר שכיח הוא וממילא, יש לאסרו במגע של נכרי. אולם, יש מפוסקי זמננו המצדדים להקל, מאחר שחז"ל לא גזרו על יין מבושל, אין לנו להוסיף על הגזירה אף על פי שהשתנו הנסיבות (עיי' שו"ת

"מנחת יצחק" ח"ז סי' ס"א, שו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"ב סי' נ"ב, ושו"ת "ביע אומר" ח"ח יו"ד סי' ט"ו).

ברם, הגר"ש¹ אויערבאך זצ"ל (שם) כתב, כי לדעתו, לאחר התבוננות בדברי הראשונים, אין להקל בזה. שהנה, נחלקו ראשונים מהו יין מבושל. יש המחמירים כי יין מבושל הוא זה שבושל לחלוטין ("אור זרוע" ע"ז פ"ב אות ק"ה), או אף כאשר הוא התעבה מפני שנוזלים התאדו ממנו, אולם יש הסוברים, כי די בכך שהיין רתח פעם אחת והתמעט מעט, כדי שייחשב כיון מבושל (עיי' רמב"ן בסוגייתנו, ורשב"א "תורת הבית" דף נ/ב בית חמישי שער ג'). להלכה, פסק ה"שולחן ערוך" (יו"ד סי' קכ"ג סעי' ג') כדעה המקילה, כי די ברתיעה הממעטת את כמות היין כדי להחשיבו כיון מבושל. מעתה, קבע הגר"ש², מאחר שתהליך הפיסטר נעשה בתוך צינורות אטומים ולדעת מומחים רבים אין היין מאבד מכמותו ומאיכותו בשל כך, אין היין המפוסטר נחשב כיון מבושל ולפיכך, מגע של נכרי בו אסור אותו. כדעתו מובא גם בשם הגר"ש אלישיב שליט"א (קובץ תשובות סי' ע"ה ע"ו), וכן פסק הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל (שו"ת "אור לציון" ח"ב פ"כ אות י"ט במקורות ובביאורים שם).

לא ידעתי את נפשי. האלמנה התגוררה במרחק דקת הליכה מבית המדרש, אך לי ארכה הדרך כשלושים דקות. פסעתי עד ביתה, נרתעתי לאחריו ושבתי לשיבה. ישבתי על הספסל, מעי המו מרעב ויצאתי שנית לכיוון בית האלמנה, וחזר חלילה. ליבי לא נשאני לאכול מפתם הדלה של היתומים. הן יתום הייתי ואמי אלמנה. ידע ידעתי את הסבל ואת המחסור השוררים בבתי אלו, באין אב תומך ומעודד.

בסופו של דבר החלטתי, כי בבית דל זה אסתפק בפרוסת לחם אחת, ותו לא. כשליבי הולם נקשתי חלושות על הדלת הרעועה, ובטרם נפתחה הדלת למלוא רוחב הפתח, הציצו ששה ראשים חמודים בעדה כשעניהם וקדוה.

"וזהו איז גיקועמען?" שאלה האלמנה בחדווה את צאצאיה - "מי בא אלינו?" והם השיבו בעליצות: "דער תלמיד חכם, דער תלמיד חכם". תכנס תלמיד חכם, תכנס דחקו של הזאטוטיים. נכנסתי. אלמלא אחוז שתיים עשרה כפות ידיים קטנות במכנס, הייתי נמלט מן המקום לעומת שבאתי למראה המחזה שנגלה לעיני. **על** שולחן רעוע ניצבו שבע צלחות. שומע אתה ידידי? שבע צלחות. שש מהן מלאות אוכל, והשביעית... ריקה!!! שומו שמים. עוד דמי אוזל מפני קראה האלמנה לילדיה, "קינדערלאך, של מי הצלחת הריקה?" והם, במקלה "של התלמיד חכם"... המבין איתנו של התלמיד חכם. אש מהן מלאות צלחת עשרה הייתי, והללו, "תלמיד חכם, תלמיד חכם".

עודי חוכך בדעתי, מה יעשה ה"תלמיד חכם" עם צלחת הריקה, הוסיפה האם ושאלה: "נו, קינדערלאך, ומה עלינו לעשות כעת?" מיד, הרפו תריסר כפות הידים את אחיזתן במכנס, וילד ילד, יתום יתום, אחז בצלחתו והעביר חלק ממנת המזון שלו לצלחת הריקה!!! השומע אתה? שומע? אה? ששה יתומים קטנים מעבירים אוכל מצלחותיהם לצלחת שלי!!! ובחדווה ובעונג שהפיקו פניהם באותה שעה, אפשר היה להשפיע אורה ושמחה על תבל ומלאו. **מה** אומר ומה אדבר. כחתן לחופתו הובלתי על ידם לכסאי, ולא נחה דעת הפמליה שסבבתני מכל עבר, עד שהושיבני בראשם כיאה וכיאות ל"תלמיד חכם". נאמן להחלטתי נטלתי לידי פרוסת לחם אחת, והנה, נשמע קול דקיק: "תלמיד חכם, מהמלפפון שלי עוד לא אכלת..." מיד חזרו אחיו והחזיקו אחריו, "תלמיד חכם, את הגבינה שלי... את הפלפל שלי... תלמיד חכם, תלמיד חכם", בלית ברירה מצאתי את עצמי סועד מכל האוכל שנערם בצלחתי, ובלבד שאשביע את רצונם. הבנת,

לעילוי נשמת

מרת **כרימה צורף** ע"ה

בת מזלי ויחיא ז"ל

נלב' ע"ב בתשרי תש"ס

תנצב"ה

הנוצחה ע"י בנה ר' אפרים צורף שיחל-שילה

לעילוי נשמת

הר"ר **פרץ שמואל שורף** ז"ל

ב"ר חיים משה ז"ל נלב' ע"ד בתשרי תשכ"ט

תנצב"ה

הנוצח ע"י חתנו ובתו

הר"ר **יצחק פרידברג** ומשפ' שיחיו-אנטוורן

העלון יוצא לאור ע"י

מאורות הדף היומי

Main Office:

Wagman street 1

P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL

tel: +972-3-5775333

Fax: +972-3-7601020

E-mail:

meorot@meorot.co.il

משרד ראשי:

רח' ווגמן 1

ת.ד. 471 בני-ברק

טל: 03-5775333

פקס: 03-7601020

אימייל:

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307

מוקד ההזמנות 151-500-700

דף לא/א הכל משתמר בחותם אחד

חותמות על מוצרי מזון

בסוגייתנו מבואר, כי חכמים תקנו שיש לחתום מוצרי מזון המצויים בהישג ידו של נכרי והוא עלול להחליפם במאכל אסור. תפקידו של החותם הוא, איפוא, להעניק הגנה סבירה לבעל המאכל, לבל יוחלף מאכלו באחר בלא ידיעתו. לפיכך, אם שכחו לחתום דבר מאכל, ולנכרי ששהה בקרבת מקום אליו היתה אפשרות להחליפו, אסור לאכלו אם בעל המאכל אינו מסוגל לזהות את מאכלו וקיים חשד סביר שהנכרי החליף את המאכל משום שבכך נגרמה לו טובת הנאה.

לגבי חתיכות דג, בשר, יין ותכלת החמירו חכמים וקבעו, כי אין די בחותם אחד (לקמן לט/א.ב). בטעם הדבר נחלקו ראשונים. לדעת רש"י (שם ד"ה "אסורין") כיון שדמיהם יקרים קיים חשש גדול יותר שהנכרי יטרח לזייף את החותם הבודד ולהחליף מוצרים אלו באחרים. ואילו לדעת הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פרק י"ג הל' י'), חז"ל החמירו במוצרים אלו, מפני שהנכשל בהם עובר על איסור תורה.

מוצרים שערכם ירד זקוקים לחותמת? למחלוקת זו השלכות הלכתיות כבדות משקל, וכגון, בתקופה של ירידה במחירי אחד מן המוצרים הללו, אזי, לדעת רש"י, שוב אין צורך בשני חותמות ודי באחד. אולם לדעת הרמב"ם, מאחר שהדבר אסור מן התורה, עדיין יש צורך בשני חותמות. מאידך גיסא, בתקופה בה עולים מחיריהם של מוצרים אחרים, אזי, לדעת רש"י, גם לגביהם יש צורך בחותם כפול (רמ"א "תורת חטאת" כלל ל"ב דין י' "ערור השולחן" סי' ק"ח סעי' ב'). אך לדעת הרמב"ם, כל עוד אין איסור מן התורה, אין צורך בשני חותמות. להלכה (שולחן ערוך "יר"ד סי' ק"ח סעי' א') נפסק כדעת הרמב"ם [עיי"ש עוד שהביא אפשרויות לסמון על חותם אחד גם בדאורייתא. וכתב הרמ"א שבדיעבד ניתן לסמון על ר"ת הסובר כי רק בישראל חשוד יש צורך בשני חותמות ולא בנכרי].

הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"א סי' נ"ו) מדגיש, כי הצורך בשני חותמות למאכלים מסויימים, מתייחס לחותמות אשר אמינותם אינה מוחלטת, אולם חותם שאינו ניתן לזיוף, די בו כדי לחתום בשר ויין, ובמקרה זה אין צורך בשני חותמות.

סוגי החותמות והזיופים לדורותיהם: מכאן נעבור לצורות החותמות אשר נהגו להשתמש בהם במהלך השנים. בגמרתנו מוזכרות שש צורות של חותמות: טיחה בטיט, פקק, קשר, סימן, מנעול ומפתח. לאחר חתימת התלמוד נהגו להטביע על גוף המאכלים, כגון, גבינות וכדומה, את צורת האות "חת" - חותם, או את האות "כף" - כשר (שו"ת הרשב"א ח"א סי' ק"ט). באותה תקופה לא ידעו הנכרים את אותיות לשון הקודש, וממילא לא התהוו חששות לזיוף חותמות אלו (עיי' רמ"א יו"ד סי' ק"ל סעי' ח). בדורות מאוחרים יותר, היו נכרים שהתוודעו לאותיות לשון הקודש, ועקב כך פחתה מהימנותם של חותמות אלו שניתנו לזיוף בקלות רבה ושוב אין הם נחשבים כ"חותם" (שו"ת "לבושי מרדכי" תליתאה יו"ד סי' ז'). מיני אז, ובד בבד עם התפתחות התעשייה, החלו להשתמש בתוויות, בניירות או בחרסים שהודבקו למוצרי המזון או לאריזתם, ושעליהם נכתבה או הוטבעה המילה "כשר" או המילה "חותם" (פרישה סי' ק"ל ס"ק ט"ו). כאשר השתכללו אמצעי הזיופים וגם מהימנות חותמות אלה התערערה באופן ניכר, קיבל כל שוחט ובודק חותמת אשר בה הוטבעה חתימתו, והוא הטביע אותה במוצרים שיצאו מתחת ידו (שו"ת "גבול יהודה" סי' כ' ועוד).

הפוסקים מציינים, כי אף על פי שגם חותמת השו"ב ניתנה לזיוף, סמכו היהודים על חששם של הנכרים לזייף את חותמתו מאימתם מן השלטונות אשר נקטו ביד קשה נגד הזייפנים. לעומת זאת, לא הקפידו השלטונות על נכרי שכתב "כשר" על מאכל אסור, שכן, מבחינתם לא היווה הדבר זיוף (עיי' שו"ת מהר"ט ח"א סי' י"ב, שו"ת מהרש"ם ח"א סי' י' ושו"ת "זכרון יהודה" יו"ד סי' ה').

דף לה/א מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה

תהליך ייצור הגבינה והשלכותיו על גבינות של נכרים

סוגייתנו עוסקת בתקנת חכמים, שאסרו לאכול גבינה של נכרים. טעמים רבים נאמרו לגזרה זו בסוגייתנו, ולהלכה (רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ג, "שולחן ערוך" יו"ד סי' קט"ו סעי' ב'), נפסק כטעמו של שמואל: "מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה". כדי לתרגם את הדברים לגבינות בנות ימינו, עלינו לחזור לרזי ייצור הגבינה.

גיבון אנזימטי: רוב הגבינות המלוחות והקשות מיוצרות בשיטת ייצור המכונה "גיבון אנזימטי". בעבר נהגו לאכסן את החלב הטרי בעור קיבת עגל יונק, ובמשך הזמן הפך החלב לגבינה. ההסבר המדעי לכך הוא, שבמצי קיבתו של העגל מצוי אנזים בשם "כימוצין" הגורם לביקוע חלקיקי החלבון שבגבינה. חלקיקים אלו נפרדים מהחלב המימי ושוקעים בתחתית, והם הם הגבינה. אף כיום מיוצרות גבינות רבות באירופה על ידי הוספת אנזים זה לתוך החלב, ולעיתים נעשה שימוש באנזים בשם "פפריין", המופק מקיבת עגל בוגר יותר או מחזיר, או בשניהם גם יחד, ב"פפריין" ובכימוצין. זהו פשרה של תקנת חז"ל שאסרו גבינת עכו"ם משום שהנכרי, אשר כל הבשר שברשותו טרף, מגבן את גבינותיו בקיבת נבילה.

בנוסף, אפשר לבצע את פעולת הגיבון בשיטה זו גם על ידי הוספת אנזימים צמחיים, חלף האנזימים הטבעיים. באופן זה טעם תקנת חז"ל לאסור את גבינות הנכרים אינו קיים. האם מותר לאכול גבינות אלו? לדעת הרמב"ם (שם הל' י"ד) וכן נפסק להלכה (שולחן ערוך" שם): "אפילו העמידוהו בעשבים אסורה". זאת, מפני שחז"ל גזרו איסור אכילה על כל הגבינות המיוצרות על ידי הנכרים, מחשש לאכילת גבינה שנעבדה בדבר טמא. הרמ"א (שם) מוסיף וכותב, כי אם יהודי נוכח בעת פעולת הגיבון על ידי הנכרי, מותרת הגבינה באכילה, "וכן המנהג פשוט בכל מדינות אלו". אולם, הש"ך (ס"ק כ'), חולק עליו ופוסק, כי היתר זה של ישראל עומד על גביו של הנכרי אינו נזכר בתלמוד כי אם לגבי חלב עכו"ם

נסא דברכתא

מעומקא דליבא
נשגד בזאת ברכת מזל טוב
לרגל השמחה השרויה במעונם של
הרבנים מגידי השיעורים מבית מדרשנו

הרה"ג עופר כהן שליט"א

משרדי בורסת היהלומים - רמת גן
לרגל הולדת התאומות

הרה"ג שלמה פרלמן שליט"א

ביהמ"ד בית מאור - אלעד
לרגל הולדת הבן

הרה"ג אהרן רובין שליט"א

ביהמ"ד וז' ניץ - אשדוד
לרגל הכנס בנו בעול תורה ומצוות

הרה"ג ישראל שכטר שליט"א

המרכז התימני העולמי - ראש העין
לרגל הולדת הבן

בברכת התורה ולומדיה

מאורות הדף היומי

קטע יומי מתוך הגליון השבועי
"מאורות הדף היומי - לילדים"

מסכת עבודה זרה דף ל' יום שני ה' בתשרי

מה מיוחד בין מבשלי?

הכל יודעים שגם יין אסור בהנאה. יין נסך הוא יין שעובדי עבודה זרה נסכו אותו לעבודה זרה. חז"ל גזרו שכל יין של נכרי אסור, ואפילו יין של יהודי שנגע בו נכרי אסור.

הגמרא הגלמדת בדף היומי מלמדת כי יין מבשל שנגע בו נכרי אינו נאסר. מה ההבדל בין יין רגיל לבין יין מבשל? הראשונים כתבו שגם טעמים בדבר:

המאירי (דף כ"ט, עמוד ב') מסביר שהיין נפגם קצת בפשול וכבר אינו יין משבח. יין כזה אין הנכרים מנסכים לעבודה זרה, ולכן חז"ל לא גזרו עליו את הגזרה. רא"ש (פרק ב', סימן י"ב) מפרש שחז"ל לא גזרו את גזרתם על יינות שאינם מצויים, ויין מבשל אינו מצוי.

כל יום הילד שלך לומד,
מוסיף ידיעות בתורה!

למנוי לגליון לילדים חייג:
1700-500-151
חודש היכרות חינם

ידידי? נפשם של הקטנטנים הללו שבעה, משבטני שבעה, סליחה, לא בטני, בטנו של ה"תלמיד חכם".
סיימתי לאכול, ברכתי, הודיתי בכל לב לאלמנה טובת הלב ולילדיה המקסימים, ומשנפנתי לצאת מביתם, שאלה האם את ילדיה: "נו, הוא עומד לעזוב, מה תבקשו הימנו?" האמן לי, כי באותו רגע, לו היו מבקשים ממני כל דבר שבעולם, הייתי מבטיח אותו להם, ואף עומד בהבטחתי כריתי אזני כאפרכסת, והם, היהודים הקטנים הללו, נשמות טהורות, בקשו: "תלמיד חכם, תברך אותנו שנוכה לגדול בתורה".

קולו נסדק, והוא פרץ בבכי מר. המראות מן הימים ההם שבו והתעוררו בזכרוננו, כאילו הם מתרחשים כעת. **לאחר** שעה ארוכה הוא נרגע וסיים. כעת, בוודאי מבין אתה, כי מחצית השעה ששהיתי בבית אותה אלמנה ויתומה, החדירו בנפשי פנימה, באופן שאין מאורע או איש בעולם שיכול לו, כי בכל העולם כולו אין דבר חשוב מן התורה!!!

הדוגמא האישית, אין כמוה לחינוך הילדים.

אב לילדים הפונה לבית המדרש ללמוד תורה, משריש בו אהבת תורה במידה העולה על כל שיחות המוסר שבעולם. רואה הבן את אביו החוזר מעבודתו המפרכת, כשעיניו טרוטות, גבו דואב וראשו כבד עליו, אך הוא אץ בחדווה לבית המדרש, ללמוד תורה, גמרא, דף היומי. קולט הילד בחושי ונשמתו מבינה, כי אין דבר חשוב בעולם מן התורה הקדושה.

"תורה ציונה לנו משה, מורשה קהילת יעקב".

התורה, היא הירושה הטובה ביותר אותה אנו יכולים להוריש לילדינו.

המעוניין לזכות את הרבים
 בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת
 שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
 מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
 ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
 תכתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק, פקס: 03-570-67-93
 mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

ולא לגבי גבינת עכו"ם, ולפיקך, אין להתיר גבינה שנעשתה על ידי עכו"ם בנוכחות יהודי, אלא כאשר הגבינה שייכת ליהודי. בימינו, ניתן להבחין בגבינות מסוימות שעל גביהן מופיע הכיתוב: "גיבון ישראל", לאמור, פעולת הגיבון נעשתה על ידי יהודי (ראה "בנתיב החלב" עמ' 47-53).

גיבון חומצתי: עד כה עסקנו ב"גיבון אנזימטי" אשר בו משתמשים לייצור רוב הגבינות הקשות והמלוחות. שיטת גיבון עתיקה נוספת, מכונה בשם "גיבון חומצתי", ומשמשת להפקת גבינות רכות. גיבון זה נעשה על ידי העמדת החלב לזמן מה ללא קירור, או על ידי הוספת חומרים מחמצים, כך שהרכבו של החלב ומבנהו משתנים, וחלקיקי החלבון שוקעים ונאחזים זה בזה.

מותר לאכול "גבינת עכו"ם"? נזכיר, כי טעמם של חז"ל לאסור גבינת עכו"ם באכילה התבסס על החשש משרבוב חומרים של טרפות ונבלות לתוך הגבינה. בייצור זה, אין כל חשש לכך. האם גבינות אלו מותרות באכילה גם כאשר הן יוצרו על ידי נכרי? בעל "חכמת אדם" (כלל נ"ג סי' ל"ח) ובעל "ערוך השלחן" (יו"ד סי' ט"ו סעי' ט"ז) פסקו, שאין להבדיל בין הגבינות, ואף "גבינה פשוטה שלנו שאין בה העמדה כלל, מכל מקום האיסור במקומו עומד".

"גבינה בשם קאצעז טשיז": לעומת זאת, הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"ב סי' מ"ח, וכן משמע בשו"ת "זבחי צדק") כתב, כי אין למחות באלו שאוכלים "גבינה בשם קאצעז טשיז" - קוטג' - של נכרים, אף על פי שאין ישראל נוכח בתהליך הגיבון. לדעתו, יש להבדיל בין הגבינות הקשות שנאסרו על ידי חז"ל, לבין הגבינות הרכות אשר מיוצרות בתהליך שונה ואין דומות לגבינות הקשות כלל. לפיקך, ובצירוף סיבות נוספות, הוא הורה כי אין למחות במקילים, "אבל לפרסם שיש מקום להתיר, ודאי אינו מן הראוי".

כמובן שיש צורך בתעודת כשרות לכל מוצר, אף לאותם המקילים, כדי לוודא שבתהליך הייצור לא נוספו לגבינה חומרים אסורים.

לסיכום: הרוכש גבינה שאין עליה תעודת כשרות, מסתכן באכילת גבינה שיש בה חזיר, מקקים, או שאר מרעין בישין. יש לציין, שגופי כשרות רבים בחו"ל, המקילים בשימוש בחלב נכרי בימינו, נהגו לתת הכשר לגבינות קוטג' גם ללא משגיח קבוע ובלי לדרוש גיבון ישראל. גם המקפידים על חלב ישראל, יש מהם שאינם מקפידים על משגיח קבוע ועל גיבון ישראל. לעיתים, בגבינות המצויין על גבי עטיפתן "גיבון ישראל", יוצרה הגבינה מחלב נכרי. הרוצה להדר, איפוא, יקפיד על רכישת גבינה שמצויין על גביה כי היא מחלב ישראל ונעשתה בגיבון ישראל ("בנתיב החלב" 43-47, הרב יעקב בורו שליט"א).

עוד חידושים בשולחן השבת

חדש! מאורות השבת חלק ט'
עונג לימוד משפחתי. בכל שבת.

יש לכם הזדמנות להצטרף לחווית הלימוד המשפחתית המוסיפה אור ורגש לשולחן השבת, ומחזקת את הקשר בין בני הבית. למעלה מחמישים אלף משפחות

נושאי הלימוד בכרך זה: נְטִילַת יָדַיִם, חֲצִיצָה בְּנְטִילַת יָדַיִם, דִּינֵי הַמֵּיִם וְהַקְלִי, סֶדֶר הַנְּטִילָה, הַלְכוֹת בְּצִיעַת הַפֶּת, הַלְכוֹת הַנוֹהֲגוֹת בְּשִׁעוּדָה וְהַפְסֵק בְּשִׁעוּדָה.

חדש! הלכות הסעודה והנהגותיה

לפרטים והזמנות: 1700-500-151

להשיג בחנויות הספרים

